

משכונה קיימת לשכונה מקיימת

מסגרת פעולה לפיתוח שכונתי - שיתוף פעולה של העירייה, התושבים והעסקים

עיר ללא הפסקה

כתיבה ועריכה

מרכז השל לקיימות - אורלי רונן, מורן סלקמון
ערייית תל-אביב-יפו - אוריאל נתן בבצייק

ועדת היגוי

המשרד להגנת הסביבה - סיגלית רחמן | עיריית תל-אביב-יפו -
אריק שוע | מרכז השל - ד"ר דיויד דוניץ | ארגון "רקמה" - רן רביב

תודות

שלמה אילן, הילה בייניש, ברק בן חנוך, זיוית לינדר, לירון מעוז, מיכל
ביטרמן, בתיה וולף.
תודה מיוחדת לנעה רגב ועומר כהן, לשלום (שולי) בן אהרון וסמדר
(סמדי) ממנהלת רובע מזרח ולכל תושבי ביצרון ורמת ישראל על
ההרתמות לביצוע הפיילוט, בהתלהבות ומסירות שלום רובע אגפים

שותפים לתהליך יישום בביצרון רמת-ישראל

אגף רובעים ושכונות - אריק שוע, שלום בן אברהם, סמדר כהן |
משרד אדריכל העיר - אוריאל נתן בבצייק | מנהלת קידום עסקים -
אייל שביט, מיטל גניגר | חטיבת התפעול | הרשות לאיכות הסביבה -
יהודית ווסט | מנהל הנדסה | מנהל בינוי ותשתיות | אגף שיפור פני
העיר | מנהל החינוך | אגף תברואה

צילום

כפיר בולוטין, יואב דוד, חגית היימן, נעה רגב
צילום כריכה: כפיר בולוטין

עורכת לשונית

יעל צלאל

עיצוב גרפי

סטודיו Touch

רובי זלוף | המשנה למנכ"ל

בכל שכונה בתל-אביב-יפו נמצאים בני אדם שחיים בה, עובדים בה, מבלים בה - ומעניקים לה סיפור מקומי ייחודי.

עיריית תל-אביב-יפו מזמינה אתכם, תושבים ועסקים, להכיר סיפור גדול יותר, "סיפור של עולם אחד", הסיפור על שמירת הסביבה שלנו.

שכונות רבות בכל העולם כבר הצטרפו לדרך הזאת והן נקראות **שכונות מקיימות**. בשכונות אלה התושבים מנהלים אורח חיים בריא: מכירים את הטבע ונהנים ממנו, נוסעים בתחבורה ציבורית, רוכבים על אופניים, ממיינים ומפרידים פסולת, שומרים על צריכת המים וחוסכים באנרגיה.

חוברת המתווה מציעה סל כלים שימושיים לקידום תהליך הפיכתה של שכונה קיימת לשכונה מקיימת. הצטרפו לשלל הפעילויות העירוניות והיוזמות הקהילתיות למען הסביבה ותיהנו מאיכות חיים משופרת ומאזרחות פעילה בקהילה מועצמת.

יורם הורוביץ | סמנכ"ל משרד להגנת הסביבה

המשרד להגנת הסביבה פועל נמרצות לחיזוק מקומה של הקהילה באורח החיים היומיומי של כל אזרח. אנו מאמינים כי תחושת השייכות של כל אדם למקום שבו הוא חי נוצרת כאשר זהו מקום שטוב לו לחיות בו, הנותן מענה אמתי לכל הצרכים, המאויים הרצונות והשאיופות שלו. **שכונה מקיימת נועדה לייצר מקום כזה.**

המתווה לשכונה מקיימת, מציג מסגרת כוללת שמתייחסת להיבטים פיזיים וחברתיים גם יחד. היא מעניקה כלים להעצמת התושבים, לפיתוח הכלכלה והתרבות המקומית, לחיזוק הקשרים בין התושבים לרשות המקומית ולשיפור התשתיות הפיזיות. במתווה עשרה ערוצי פעולה לעידוד שכונה להפוך לשכונה מקיימת מצליחה, שבה התושבים מנהלים אורח חיים בריא, נהנים מנגישות לשירותים שונים, מנהלים כלכלה מקומית ענפה ומפתחים תחושת גאווה ושייכות למקום שבו הם חיים.

אני מברך את כל השותפים שחברו יחד לכתיבת המדריך, לקידומו ולהטמעתו בקרב אוכלוסיות רחבות ומקווה כי פעילות זו תתרום לשיפור איכות והחיים של כלל תושבי המדינה.

ד"ר אורלי רונן | מנכ"ל מרכז הש"ל

בוועידת ריו+20 שהתכנסה ב-2012, התגלו הערים כשחקניות מרכזיות בזירת מדיניות פיתוח בר קיימא. הן הציגו הצלחות לתכנון ומינהל עירוני מקיים והצלחות בבניית שותפויות מורכבות. הרמה המקומית, היא ללא ספק, חזית ההתארגנות להתמודדות עם המשברים הסביבתיים והחברתיים.

בישראל, הצטרפו 18 הערים הגדולות ל"אמנת האקלים של פורום ה-15" בינלאומית להפחתת פליטות גזי חממה, במסגרתה ביצעו סקרים שהבהירו כי רוב הפליטות מקורן מפעילות תושבים, ומכאן האתגר העכשווי - איך ניתן לייצר תהליכים המאפשרים לתושבים לעבור לאורך חיים מקיים? כמענה לדיון זה, עולה זירת פעילות חדשה - זירת הפעילות התת-עירונית: הקהילתית, שכונתית. המדריך שיצרנו מהווה תחנה ראשונה לקידום קיימות ברמה השכונתית - שכונת עולם אחד.

אנו מאמינים שההתבוננות השכונתית מייצרת אפיקי פעולה חדשים ופשוטים שמאפשרים שיכפול מהיר של הצלחות תוך בניית שותפויות מתמשכות וחזקות.

תודה לכל השותפים, המלווים ומעל לכל לכלל הפועלים והפעילים שמשקיעים מרץ, זמן ומשאבים להפוך את הבית שלהם ל"מקום שטוב לחיות בו".

יואב דוד אדריכל העיר, אוריאל בבצייק - מנהל תכנון בר קיימא | משרד אדריכל העיר, מנהל הנדסה - תל־אביב-יפו

בשנת 2008 חתמה עיריית תל־אביב-יפו על "אמנת האקלים של פורום ה-15" להפחתת גזי חממה. בעקבות זאת, מיסדנו את עקרונות הבניה הירוקה בתהליכי התכנון העירוניים. כיום מאושרים בכל חודש עשרות מבנים על פי עקרונות בניה ירוקה ובשנים האחרונות אושרו מעל 1,000,000 מ"ר - תעסוקה, מגורים ומבני ציבור.

השינוי ברגולציה הוא צעד חשוב לעמידה ביעדי האמנה ובעיקר ליצירת דיור איכותי וחסכוני יותר עבור התושבים. יחד עם זאת, זיהינו כי נדרש ליצור מהלך אשר יעודד ויאשר לתושבי העיר מעבר לאורח חיים מקיים.

אנו מקווים שמדריך זה ייצור שפה משותפת בנושאי הקיימות בין גורמי עירייה, תושבים, עסקים ואקדמיה. מהפיילוט בשכונת בצרון רמת ישראל אנו למדים שפרויקט זה מייצר פלטפורמה ייחודית המאפשרת ערוצי תקשורת חיוביים בין כל בעלי העניין ברמת השכונה, מעצימה את הקהילה, מעודדת יזום רעיונות מקוריים ובעיקר עשייה משותפת.

נספחים
עמ' 56-62

58 נספח א'

60 נספח ב'

מדריך לפעיל
עמ' 46-55

51 הקמת מטה הפעולה

52 מיפוי שכונתי

53 זיהוי וחיבור הגורם העירוני

54 סיכום

**תהליך שכונה
מקיימת**
עמ' 20-45

24 התארגנות עירונית

26 התארגנות שכונתית

35 תכנון משותף

41 תכנון לפעולה משותפת

מבוא
עמ' 6-19

8 משכונה קיימת לשכונה

מקיימת

9 מבנה המתווה

10 מהי שכונה מקיימת?

11 דוגמאות מן העולם - שכונות

קיימות ושכונות חדשות

16 מודל "חיים של עולם אחד"

ועשרת ערוצי הפעולה

חלק א' מבוא לשכונות מקיימות

“קודם המנהיגות הפיח רוח חיים
בעשייה הסביבתית בשכונה שלנו.
באיזה שהוא מקום, לאנשים כמוני,
זה סוג של חלום התגשם.
פתאום זה קרה”

נטע דויד, תושבת תל־אביב-יפו

משכונה קיימת לשכונה מקיימת

קיימות שכונתית
היא פעולה מתמשכת
המחברת בין העירייה
לתושבים לקידום איכות
חיים וקיימות בעיר.

כעשור מקדמות עיריות בישראל פרויקטים סביבתיים-חברתיים כמו שבילי אופניים, התייעלות אנרגטית במוסדות ציבור, תכניות חינוך סביבתי בבתי ספר יסודיים, הפרדת פסולת במקור בשכונות מגורים, פיתוח שטחים ציבוריים פתוחים ועוד. לצד העשייה העירונית פורחת פעילות נרחבת של אזרחים, ארגונים ועסקים אשר בוחרים לקדם את איכות החיים בעיר באמצעות עשייה סביבתית וחברתית.

הנו מודל חדשני המבקש לחבר בין העשייה העירונית לעשייה האזרחית והעסקית. המתווה מציג עשרה ערוצי פעולה לקיימות שכונתית שמתבססים על בניית שותפות מתמשכת בין המוסדות העירוניים לבין התושבים.

**המתווה
לקיימות
שכונתית**

משבר האקלים, שמושפע מייצור גזי חממה ונמצא קשור לפעילות האדם, נעשה אחד האתגרים המרכזיים של המאה ה-21. ערים גדולות בעולם עומדות היום בחזית המאבק למניעת הידרדרות שינויי האקלים, מאחר שרוב אוכלוסיית העולם, והאוכלוסייה בישראל, מתגוררת ביישובים עירוניים. העיר היא היצרנית הגדולה של גזי החממה אף שהשטח העירוני מהווה רק 0.4% משטח כדור הארץ. כתוצאה מכך העיר נפגעת כלכלית ותושביה חשופים לסיכונים בריאותיים ואחרים.

המשבר אינו רק אתגר לתושבי הערים, למנהיגים ולציבור, אלא גם הזדמנות לשפר את איכות החיים בערים תוך הדגשה וחיזוק הקהילתיות במטרה לצמצם פערים חברתיים וכלכליים. מזה

מבנה המתווה

מתווה לשכונה מקיימת

המתווה כולל 4 חלקים

המתווה לשכונה מקיימת הוא כלי תכנוני לתהליך הפיכתה של שכונה קיימת לשכונה מקיימת וירוקה. המתווה מציג מסגרת והנחיות למהלך מקומי, שיוצא לפועל באמצעות שותפות מתמשכת בין העירייה לבין התושבים.

המתווה לשכונה מקיימת, מציג מסגרת כוללת שמתייחסת להיבטים פיזיים וחברתיים ומעניקה כלים להעצמת התושבים, לפיתוח הכלכלה והתרבות המקומית, לחיזוק הקשרים בין התושבים לעירייה, ולשיפור התשתיות הפיזיות.

מהי שכונה מקיימת?

בשכונות מקיימות ההון הקהילתי תומך בהון הסביבתי ויחד הם מייצרים הון כלכלי לרווחת התושבים.

שכונה מקיימת מייצרת בקרב תושביה תחושת גאווה ושייכות ומעודדת אותם לשותפות ולאזרחות פעילה. בשכונה כזו התושבים משתפים פעולה יחדיו, מטפלים בגינות, שומרים על המשאבים הטבעיים, תומכים ומעודדים יוזמות מקומיות.

בחרנו לאמץ את גישת "חיים של עולם אחד", שפותחה על ידי הארגונים: World Wildlife Foundation ו-Bioregional-1 כמסגרת רעיונית ליוזמת שכונה מקיימת.

הגישה "חיים של עולם אחד" גורסת ששכונה מקיימת היא זו שמצליחה לייצר איכות חיים בטבעית רגל של עולם אחד. כלומר, אורח החיים של תושביה אינו מהווה עומס יתר על יכולות כדור הארץ.

מודל זה מציע עשרה ערוצי פעולה לשכונה מקיימת, שיחד מהווים מסגרת תכנונית, ניהולית ואזרחית לפיתוח ולתחזוקה של השכונה והמשאבים הקיימים בה.

שכונות מקיימות הן שכונות ש"טוב לחיות בהן" - לילדים ולנוער, לצעירים ולמבוגרים, לקשישים, לבודדים, למשפחות שונות ומגוונות, לחילוניים ולדתיים - לכולנו. מדינות רבות בעולם כבר זיהו את השכונה והקהילה כצומת לשינוי איכות החיים בהן.

בבריטניה למשל, קיים משרד לקהילות ולשלטון מקומי, שהגדיר קהילות או שכונות מקיימות כמקומות שבהם אנשים ירצו לחיות ולעבוד היום ובעתיד; שכונות שיספקו את צורכי תושביהן בהווה ואת אלה שיגיעו מחר; הן רגישות לסביבה ותורמות לאיכות החיים; הן בטוחות, מתוכננות היטב, מנוהלות נכון ומציעות שוויון הזדמנויות ושירותים לכול.

בשכונות מקיימות ההון הקהילתי תומך בהון הסביבתי ויחד הם מייצרים הון כלכלי לרווחת התושבים. הטבע הוא חלק מהמארג השכונתי לצידם של מרכז מסחרי, מקומות תעסוקה וערוצי תחבורה. שכונה מקיימת מאפשרת לתושביה לנהל אורח חיים בריא ומקיים; להתנייד בקלות ובנוחות לבית הספר, למקום העבודה, למרכז התרבותי והקהילתי; לתרום לשמירה על הסביבה על ידי הפרדת פסולת, שימור מים וחיסכון באנרגיה; להכיר את הטבע ולהינות ממנו.

דוגמאות מן העולם

שכונות חדשות

קרונסברג, האנובר, גרמניה

קרונסברג הינו אזור
המגורים המקיים הראשון
שנבנה בגרמניה.

שזאת מחצית עד שליש
מכמות הצריכה של בתים
רגילים. כך הם מפחיתים את
פליטות הפחמן הדו-חמצני
ב-75%!

בקרונסברג נעשה שימוש
נרחב באנרגיה ממקורות
מתחדשים, כגון אנרגיה
סולרית ואנרגיית הרוח.
גם ההסקה וקירור הבתים
נעשים באמצעות תחנת כוח
המופעלת על ידי גז ויוצרת
חום וכוח חשמלי במערכת
משולבת. כבר בשלב תכנון
השכונה שולבו בה פתרונות

תחבורה נקייה כגון חשמליות ושבילי אופניים. הודות
לאמצעים אלה פחתו פליטות דו-תחמוצת הפחמן ביותר
ממחצית הכמות בהשוואה לרובעי מגורים אחרים,
וקרונסברג צורכת מחצית עד שליש מכמות האנרגיה
שצורכות רוב הערים בגרמניה!

בתחילת שנות ה-90 של המאה הקודמת סבלה
העיר האנובר ממחסור בדיור. לכן כאשר נבחרה
העיר לארח את היריד העולמי בשנת 2000,
החליטה העירייה לבנות אזור מגורים חדש,
שיספק דיור לעובדי היריד העולמי ואחר כך
ישמש לשכונה חדשה. כך הפכה קרונסברג, בת
3,000 יחידות דיור, לאזור מגורים מקיים,
הראשון שנבנה בגרמניה.

קרונסברג היא שכונה המהווה דוגמה ומופת למקום
שנעים לחיות בו: מרכז הקהילה והאמנויות
שבקרונסברג, למשל, מאפשר לתושבים להיפגש,
ללמוד ולהכיר זה את זה. קרונסברג גם ידועה
בסטנדרטים אקולוגיים גבוהים שניתנים ליישום
בקלות ברמה הלאומית וברמה
הבין-לאומית. "תקן קרונסברג"
למשל, הפך לאחד מתקני הבנייה
המקובלים בגרמניה.

על-פי תקן זה על חברות הבנייה
לבנות בתים חסכוניים באנרגיה
הצורכים פחות מ-55 קילו וואט
למטר מרובע בשנה לצורכי הסקה,

דוגמאות מן העולם שכונות חדשות

בד-זד (BedZeD), בריטניה | שכונת עולם אחד

בבניית המבנים בשכונה ננקטו פתרונות מתוחכמים שצמצמו באופן משמעותי את השימוש באנרגיה לצורכי הסקת מרחבי מגורים. השימוש כלל אמצעים מגוונים לשימור אנרגיה וליצירת בידוד: חזיתות דרומיות, זיגוג משולש, קירות בעובי חצי מטר, גגות ידוקים (מכוסים בצמחייה), חממות אוגרות חום ואורודור דו-כיווני (חום האוויר היוצא נלכד בארובות האורודור ומחמם את האוויר הקר הנכנס). כתוצאה מכך פחת השימוש באנרגיה לצורכי הסקה ב-90% וצריכת החשמל פחתה ב-60%. צריכת החשמל צומצמה ב-25% הודות לשימוש נכון באור טבעי ובמכשירי חשמל חסכוניים והודות למודעות התושבים לכך. השכונה

(Beddington Zero (fossil) Energy Development), אשר הוקמה בשנת 2000 בפרברי לונדון, היא השכונה האקולוגית הראשונה בבריטניה המשלבת גישה סביבתית עם מעורבות חברתית. שילוב זה הוא אחד המאפיינים הייחודיים לשכונה, שבה יותר מ-50% מבתי המגורים מיועדים למשפחות בעלות הכנסה נמוכה. בד-זד מוכיחה שאפשר ליישב בין צרכים חברתיים לבין צרכים כלכליים וליצור מרחבי מחייה ועבודה נעימים.

יותר מתקנים ושירותים מקומיים

בד-זד אינה רק אזור מגורים. הוקמו בה גם שטחי משרדים ומסחר על מנת להחיות את האזור ולצמצם מרחקי נסיעה. לדוגמה, הוקם carpool מקומי, כחלק מאסטרטגיית תחבורה ירוקה אשר הביאה לצמצום השימוש בדלק ברכבים פרטיים ב-50%. השכונה מספקת גם שירותים קהילתיים הכוללים גני ילדים ומרכז קהילתי, שבו נפגשים התושבים לפעילויות שונות ולגיבוש החיים הקהילתיים.

"טביעת הרגל האקולוגית" צומצמה מאוד

השימוש באנרגיות מתחדשות (אנרגיה סולרית וביומסת עץ) הפכו את בד-זד לכמעט עצמאית בכל הנוגע לצריכת אנרגיה. תחנת כוח מקומית המוסקת בפסולת ועץ מספקת חשמל, הסקה ומים חמים. במקום ישנו גם מרכז חינוכי שמטרתו לעודד את המודעות הציבורית ל"גישה הסביבתית" ולעודד תושבים לחסוך באנרגיה ובמים, למחזר פסולת וכדומה. כל זה תורם לעובדה ש"טביעת הרגל האקולוגית" של תושבי בד-זד היא כמעט מחצית מזו של הבריטי הממוצע.

רקע ונתוני חסכון
אנרגיה: חסכון של 81%
באנרגיה לחימום. צמצום 45% משימוש בחשמל ביחס לש"ע.

תחבורה: צמצום 64% במסי ק"מ לשנה ביחס לממוצע לאומי.

מים: 58% צמצום 72 (ליטר/אדם/ליום) ביחס לממוצע לאומי.

פסולת: מחזור של 60%.

מזון: 86% מהתושבים קונים אורגני.

קהילה: תושבים מכירים בשם לפחות 20 שכנים בממוצע.

דוגמאות מן העולם

שכונות חדשות

ניו-יורק, ארה"ב | לקראת 2030

היוזמות כוללות את הדברים האלו: יצירת נגישות תושבים לאתרים פתוחים קיימים; פיתוח המרחבים הציבוריים בשיתוף מלא של הציבור תוך תיעדוף הפיתוח בשכונות בעלות מחסור בשטחים פתוחים; תכנון המרחב תוך הדגשת היבטים קהילתיים; מתן הנחות במסים למבנים בעלי גגות ירוקים; מתן קדימות על ידי תמריצים להתייעלות אנרגטית וצמצום משאבים; שיפור תחזוקת המבנים הציבוריים; החלפת נורות הרחוב לנורות לד חסכוניות; הרחבת השיטה "מיקום משותף" (co-location), למבנים של העירייה לשם דיור בר-השגה והתאמת מבנים שלא בשימוש למטרת מגורים; הרחבת מאגרי המידע וזמינות העירייה לתושבים; הוספת מאגרי מידע חדשים הכוללים מידע של שימושי קרקע היסטוריים לצורך זיהוי אתרים מזהמים, איסוף מידע ומעקב עתידי אחרי הטיפול בקרקעות העיר; שיפור שירות הסעה המונית בתשתיות הקיימות, קידום נתיבי תחבורה בני-קיימא בעיר ובין השכונות הכוללים שבילי הליכה ואופניים.

התכנית האסטרטגית של ניו-יורק מכנסת תחת מטרייה אחת את כל תחומי החיים בעיר לקראת יעד מוגדר - צמצום פליטת גזי החממה ב-30% עד שנת 2030. התכנית לוקחת בחשבון את גידול האוכלוסייה הצפוי והשפעתו על התחבורה והמגורים, תוך התייחסות לאיכות הקרקע ולשטחים הפתוחים, למים, לאוויר ולאנרגיה.

ההיבטים המתייחסים לפיתוח העירוני כוללים שיפור תשתיות פיזיות לצד פיתוח מנגנונים עירוניים מתמשכים לשם קידום יוזמות מקומיות והבטחת מעורבות ציבורית רחבה.

התכנית, שהוצגה בשנת 2007, פרסה יותר מ-120 יוזמות לקידום העיר ושכונותיה עם יעדי ביצוע ברורים. עד כה מצליחה העירייה לעמוד בלוחות הזמנים ובקידום הפרויקטים.

דוגמאות מן העולם

שכונות חדשות

North Green Lake, סיאטל, ארה"ב

משותפת על שכונתם ויחד עם הרשות לבנות מסגרות פעולה שתיתן מענה ליוזמות מקומיות ליצירת קיימות. היוזמה לקידום שכונות מקיימות מקדמת ראייה קהילתית רחבה ופיתוח תרבות וזהות מקומית.

נבחרו עשר שכונות שבהן הוקמו קבוצות שכונתיות. הן כללו בעלי תפקיד בעירייה, נציגי ארגונים חברתיים וסביבתיים, ויחד עם התושבים נאסף מידע מקיף על השכונה. מתוך המיפוי נבחרו פרויקטים לעשייה משותפת, חלקם היו פעולות חד-פעמיות או נקודתיות, כגון הסרת כתובות גרפיטי, נטיעת עצים, הרחבת מדרכות, וחלקן היו פעולות מתמשכות וחברתיות הנותנות במה לעשייה חברתית, כגון תערוכות של אמנים מקומיים, מצגות של ילדי בתי ספר ועוד.

במפגש הראשון שנערך להשקת התהליך (אפריל 2009) השתתפו כ-50 משתתפים ממגזרים שונים: חברי מועצה, נציגי הרשות, נציגי ארגונים, תושבים, נציגי מגזר פרטי ועסקי בשכונה. במפגש הוצגו יותר מ-100 יוזמות, ובקבוצות עבודה דנו בהן, דירגו אותן ולבסוף נבחרו 20 נושאים מובילים. הנושאים מגוונים ומתייחסים לנתון הביולוגי ולבתי גידול מצד אחד, ולסוגיות של צריכת משאבים ודיוור ציבורי בהישג יד מצד שני.

נבחר צוות מצומצם כדי לבחון את תמונת המצב השכונתי והעירוני של כל אחד מהנושאים שנבחרו. לאחר מספר חודשים של למידה ואיסוף מידע התכנסה הקבוצה שוב לבחירה סופית של הפרויקטים על פי המידע החדש. העירייה תקצבה כל פרויקט מקומי ב-\$1500 והחלו להיבנות תכניות עבודה משותפות לתושבים ולעירייה יחד. התכנית "שכונות מקיימות" גובשה על ידי עיריית סיאטל במטרה לעודד שכונות בעיר לקחת אחריות

דוגמאות מן העולם שכונות חדשות סאטן (Sutton), לונדון, בריטניה

נושאי סביבה חברתיים, קביעת מנגנון עבודה ומסגרת נכונה לפעולה, קידום השימוש ועידוד יוזמות בתחום האנרגיה המתחדשת, אימוץ תקנים מחמירים ביותר הקשורים להתייעלות אנרגטית בבניין המועצה ובמוסדות הציבור בשכונות, וכלה בעידוד יוזמות הקשורות לצמצום השימוש בתחבורה פרטית, עידוד וקידום תחבורה ציבורית בשכונה, קידום בריאות על ידי רכיבה על אופניים והליכה, יצירת סביבה בטוחה ונעימה בשבילים המובילים לבתי הספר ולמקומות העבודה.

מהלך יידוק השכונות יצר גלים נוספים: שילוב הקיימות בתכניות העבודה של מחלקות שונות בעירייה, גיוס משאבים ממקורות שונים וחדשים ויצירת חוויית הצלחה משותפת בין עובדי העירייה, חברי המועצה ותושבים וארגונים מקומיים. הפיתוח המשותף איפשר לבתי אב נוספים לחבור למקורות תעסוקה, תחבורה ופנאי.

סאטן (Sutton) הוא רובע עצמאי בלונדון הכולל שכונות רבות. הממשל המקומי בו חבר ליוזמה ארצית לפיתוח קהילות מקיימות (Sustainable Community Strategy).

החזון בסאטן היה לייצר פרבר מקיים בלונדון, "פרבר של עולם אחד" (Local Strategic Partnership) שיכלול את כל השכונות המרכיבות אותו, כדי לצמצם את 'טביעת הרגל האקולוגית' לצריכת משאבי כדור הארץ עד שנת 2025.

בכל שכונה הוקם שולחן עגול משותף לחברי המועצה, ארגוני המגזר השלישי, נציגי משרד סביבה ממשלתי, נציגים מהרשות המטרופוליטית לתחבורה של לונדון, נציגי בריאות הציבור ושירותי הרווחה והחברה.

"המועצה החדשה" אחראית על מגוון תחומים: החל בקידום

חיים של עולם אחד One Planet Living

על איכות חייהם של מיליוני אנשים ברחבי העולם - על הנגישות למים, על ייצור המזון, על הבריאות ועל המחסה.

חישובי "טביעת הרגל האקולוגית" של מדינות, מתבצעים באופן קבוע על ידי ארגון Global Footprint. לדוגמה: ק"מ אחד של נסיעה ברכב פרטי מתורגם לכמות הקרקע שתידרש לצמיחת עצים שיהפכו את הפחמן שנפלטת בשריפת הדלק לחמצן. על פי חישובים כאלה, לסיפוק צרכיו של כל אדם עומדים 18 דונם משטח כדור הארץ. במדינת ישראל בממוצע אנחנו משתמשים ב-48 דונם לנפש, בארצות הברית משתמשים ב-80 דונם לאדם ואילו באנגולה משתמשים רק ב-10 דונם לנפש.

החזון "חיים של עולם אחד" מבקש לעודד אורח חיים המאפשר איכות חיים טובה מתוך המשאבים הקיימים, כלומר לא יותר מ-18 דונם לנפש = עולם אחד.

התכנית "חיים בעולם אחד" היא יוזמה של האו"ם ליצירת מתווה עקרוני עולמי שיבטיח לעתיד חוסן חברתי, כלכלי וסביבתי. עקרונות התכנית מתייחסים לנושאי הסביבה ולנושאי חברה ובריאות. זאת על רקע הפרת האיזון שמתרחש היום עקב הדרך שבה אנחנו כחברה אנושית מנהלים את המשאבים העומדים לרשותנו.

הניסיון ליצור מדד אשר יכמת ויגדיר את כמות השימוש של בני האדם במשאבי כדור הארץ נקרא "טביעת הרגל האקולוגית". זה מעין תרגום של צריכת המשאבים למונחים של קרקע ושל יכולת המערכת האקולוגית המתחדשת לספק את הצרכים הללו.

בארבעים השנים האחרונות צמחה "טביעת הרגל האקולוגית" שלנו ביותר מ-150%, והיא ממשיכה לעלות ולגדול. יוזמה לשינוי על בסיס העקרונות לתכנית "חיים של עולם אחד" תמנע עומס על המערכות האקולוגיות ופגיעה בתפקודן, דבר שישפיע באופן ישיר

המטרה היא יצירת איכות חיים שצורכת משאבים של כדור ארץ אחד

אם כולם היו חיים כמו ישראלי ממוצע היו נדרשים משאבים של 3 כדורי ארץ

אם כולם היו חיים כמו אמריקאי ממוצע היו נדרשים משאבים של 5 כדורי ארץ

מסגרת הפעולה עשרת ערוצי הפעולה לשכונה מקיימת

“One Planet Living” | “חיים של עולם אחד”

החזון “חיים של עולם אחד” מתורגם לתכנית פעולה שכונתית באמצעות עשרה ערוצי פעולה, שיחד נותנים מענה לכלל היבטי הקיימות. כל ערוץ פעולה מכוון לשינוי התנהלות שיביא לצמצום טביעת הרגל האקולוגית ולקיימות באיכות החיים.

עשרה קווי הפעולה מצטרפים לשתי מסגרות פעולה לקידום סביבתי ברשויות מקומיות בישראל: “אמנת האקלים של פורום ה-15” ותג הסביבה.

לוגו “עולם אחד” - מרכז את עשרת העקרונות לפיתוח מקיים.

עשרת קווי הפעולה מתייחסים לנושאים האלו:

היבטים סביבתיים מסודתיים: צמצום אנרגיה, צמצום פסולת וניהול מים.

היבטים מרחביים: תחבורה מקיימת, תכנון עירוני ובנייה.

היבטים חברתיים וקהילתיים: חינוך, קהילה, מורשת ותרבות, פיתוח כלכלי, בריאות ואושר.

קווי הפעולה מייצרים שפה משותפת בין בעלי העניין השונים ויהיו כלי מרכזי ליישום הפרויקטים בשכונות, במיפוי המצב הקיים ובהכוונה לפעולות עתידיות ולהערכת התקדמות התכנית.

עשרה ערוצי פעולה לשכונה מקיימת

לקראת אפס אנרגיה
התייעלות אנרגטית
במבנים ותשתיות,
אנרגיות מתחדשות

לקראת אפס פסולת
הפחתת פסולת, שימוש
חוזר ואפס פסולת
להטמנה

תחבורה מקיימת
עידוד הליכה, רכיבה
על אופניים ושימוש
בתחבורה ציבורית

חומרים ובנייה
דיור לכול, בנייה ירוקה,
שימוש בחומרים מקומיים

חינוך לקיימות
תו ירוק למוסדות חינוך,
גידול מזון מקומי ובריא
וקידום צריכה מושכלת
ומקיימת של מוצרים

שימור מים
שימור מים והקטנת
צריכה, מניעת זיהום
מקורות מים

טיפוח טבע
שימור טבע ובתי גידול,
פיתוח וטיפוח בתי
גידול חדשים

קהילה, מורשת ותרבות
טיפוח זהות וידע מקומי,
קידום חינוך לקיימות
בראייה רב דורית

כלכלה מקומית וצריכה
פיתוח כלכלה מקומית,
תו ירוק לעסקים וקידום
סחר הוגן ושיווני

בריאות ואושר
קידום חיים בריאים,
תזונה ראויה ויחסים
חברתיים, ליצירת
משמעות וסיפוק

מי כבר שם?

עשרת ערוצי הפעולה של המודל הינם מקיפים ויחד עם זאת גמישים באופן שמאפשר לארגונים לפתח פתרונות משלהם על מנת לאפשר להם להתמודד מול אתגרים סביבתיים באופן מקיים.

דוגמאות לקהילות שאימצו את המודל:

- Sonoma Mountain Village, USA
- 5 x 4 Hayes Lane Project, Australia
- One Brighton, UK
- Mata de Sesimbra, Portugal
- The Commons, Australia
- North West Bicester, UK
- WestWyck EcoVillage, Australia
- Riverside One, UK
- Grow Community, USA
- Sibaya, South Africa
- Barangaroo, Australia
- Petite Rivière, Canada
- Villages Nature, France
- Masdar, UAE
- Jinshan, China
- One Gallions, UK

ארגונים בכל רחבי העולם משתמשים במודל "חיים של עולם אחד" כדי להפחית את ההשפעות הסביבתיות שלהם ולהפגין את מחויבותם לאחריות סביבתית.

כל ארגון אימץ את המודל בדרכו ובהתאמות אשר יאפשרו הטמעת שינויים משמעותיים בפרויקטים, התנהלות ארגונית ושינוי הרגלי חיים היום יום של תושבים. מצ"ב קישור לאתר ובו דוגמאות לארגונים וקהילות עירוניות שעשו שימוש במודל - www.oneplanetliving.net

דוגמה לשימוש במודל בענף הספורט:
אולימפיאדת לונדון 2012

דוגמה לעיר שאימצה את המודל:

• סידני, אוסטרליה | Barangaroo, Australia

חלק ב' תהליך שכונה מקיימת

"הקיימות הרחיבה את הדיאלוג עם התושבים
לתחומי התעניינות חדשים והגדילה את המודעות
לסביבה ירוקה יותר"

שלום בן אהרון, מנהל רובע מזרח, תל-אביב-יפו

תהליך שכונה מקיימת: שלבים ותוצרים מרכזיים

תהליך שכונה מקיימת

תהליך שכונה מקיימת הוא עוד נדבך באסטרטגיה העירונית לקידום קיימות שנבנה לפי העקרונות האלו:

ראייה כוללת

תהליך שכונה מקיימת מחייב התייחסות למגוון תחומי הפעילות העירונית והשכונתית, כולל תכניות הפיתוח של הרשות. זו אינה תכנית תחומית, אלא מהלך כולל המשלב את מכלול הגורמים העירוניים; תכנון, ניהול וביצוע.

עבודה בשותפויות

זהו הציר המרכזי של המהלך. יצירה ותחזוקה של שותפויות גם ברמה הפנים ארגונית (מחלקות ואגפים שונים ברשות המקומית), וגם בשותפות עם ארגונים וספקי שירותים בעיר.

שותפות עם התושבים

היוזמה מושתתת על יצירת שותפות מתמשכת עם התושבים וכלל בעלי העניין, ועל כן יש לתת תשומת לב לבניית שפה ותשתית לשותפות, שהופכת לחלק בלתי נפרד מדפוסי ההתנהלות של הרשות והמסגרת השכונתית.

קידום ערך ההוגנות והצדק הסביבתי והחברתי כאחד

בכל תהליכי קבלת ההחלטות: בשכונה יושם דגש על מתן מענה לצורכיהן של כלל האוכלוסיות, תוך שימת לב מיוחדת לאוכלוסיות פגיעות (ילדים, קשישים, עולים, מהגרים), כדי לצמצם את הפערים החברתיים-הכלכליים והסביבתיים.

יעילות אקולוגית

הגישה "חיים בעולם אחד" באה לאמץ ולהטמיע דפוסי התנהלות שמייצרים הון חברתי וכלכלי בעת ההתחשבות במערכות האקולוגיות.

1. התארגנות עירונית

מחויבות עירונית, הקצאת משאבי זמן, כח אדם ותקציב

תוצר שלב 1
מוכנות עירונית והקצאת משאבי כוח אדם ותקציב לתהליך שכונה מקיימת.

מומלץ להתחיל התהליך בעיר משכונה או שתיים שבהן מובטחת הצלחה על מנת שניתן יהיה לייצר מודל לחיקוי. קריטריון חשוב הוא הימצאות קהילה פעילה ומעורבת.

בתל-אביב-יפו נבחרו שכונות בצרון ורמת ישראל כפיילוט כיוון שבהן קיימת כבר קהילה פעילה ומגובשת אשר קידמה בשיתוף עם העירייה את הקמת את פארק ההשכלה.

אימוץ התהליך "קיימות שכונתית תל-אביב-יפו" ויישומו בשכונות העיר דורש שותפות ותקשורת בין האגפים השונים בעירייה. תפקיד הרשות יהיה **ליצור פלטפורמה מאפשרת** ומעודדת קידום פעולות באמצעות תמיכה, סבסוד, רישות בין גורמים, איגום משאבים, חינוך ומיתוג.

להלן פירוט המהלכים הנדרשים מהעירייה על מנת להתארגן טרם "ציאה לשטח":

- 1.1 קבלת החלטה על ידי דרג מקבלי ההחלטות בעירייה. אימוץ המהלך ומסגרת הפעולה "עולם אחד". כמו כן בחירת שכונה או מספר שכונות לפיילוט.
- 1.2 **הגדרת אגף מוביל:** מינוי גורם עירוני מוביל לתהליך (לדוגמה: סמנכ"ל העיר לנושא קיימות) והסמכת בעל תפקיד מקצועי עירוני (לדוגמה: מנהל אגף רבעים ושכונות).
- 1.3 **מיפוי גופים עירוניים שותפים:** מיפוי האגפים השותפים ליישום הפרויקט והקמת צוות פעולה הכולל נציג מכל אגף רלוונטי "שולחן עגול עירוני" (לדוגמה: ראה דיאגרמה).
- 1.4 **הסמכת רכז מתכלל:** הגדרת בעל תפקיד עירוני שירכז ויתאם את כל הפעולות הנדרשות לקידום התהליך. ריכוז נתונים, בעלי עניין וכדומה.
- 1.5 **הקמת צוות פעולה עירוני:** הקמת צוות הכולל נציג אחד לפחות מתוך כל יחידה עירונית רלוונטית וקביעת תהליך עבודה ממוסד.

2. התארגנות שכונתית

יוצאים לשכונה

השלב השני של תהליך **שכונה מקיימת** פותח את התהליך השכונתי. הוא מתחיל במיפוי ובהכנה ומסתיים בחגיגה שכונתית שמזמינה את התושבים להצטרף ליוזמה **"שכונה מקיימת"**. בשלב זה הצוות העירוני עובד בשיתוף עם גורמים שכונתיים ומתחילים

להיווצר קשרי עבודה ורישות לקידום היוזמה. הצוות העירוני ונציגיו השכונתיים (מינהלת רובע), אחראים לקידום המהלך ולתחזוקו וכמובן לקשר השוטף עם השותפים בעירייה עצמה. **להלן פירוט המהלכים הכלולים בשלב זה:**

מהלך	אחראי	שותפים
2.1 מיפוי המצב הקיים	רכז עירוני ורכז שכונתי	צוות שכונתי וגורמים שכונתיים
2.2 התאמת "סל פרויקטים עירוני"	רכז עירוני	אגפי העירייה
2.3 הקמת שולחן עגול עירייה	רכז שכונתי	מנהיגות מקומית, מוסדות שכונתיים, עסקים מקומיים
2.4 פיתוח והכשרת מנהיגות מקומית	רכז שכונתי	שולחן עגול
2.5 אירוע השקה שכונתי	ועדת אירוע השקה	רכז שכונתי ושולחן עגול

תוצר שלב 2
שולחן עגול לקיימות
מנגנון שכונתי משותף לרשות המקומית ולשאר בעלי העניין, בעל יכולת ומחויבות לקידום המהלך השכונתי

סל משאבי קיימות
הכוונה לבחינה ולמיפוי של כלל הפרויקטים העירוניים המושקעים ממילא בשכונות שנבחרו ותיוגם על פי 10 העקרונות. כמו כן, במהלך מיפוי זה יתבהר אלו פרויקטים אפשר להפוך למקיימים יותר ואלו פרויקטים חדשים אפשר לייזום.

דמיינו שכונה שבה אנשים ירצו לחיות ולעבוד, היום ובעתיד! שכונה שבה העסקים, התושבים והעירייה שותפים בפעילות של מעורבות ורגישות לסביבה ולאיכות החיים!

- גינת כלבים
  - גינה קהילתית
  - גינת ציבורית
  - גני ילדים
  - מרכז קהילתי
  - מרכז קהילתי
  - מיחזור נייר
  - מיחזור בקבוקים
  - מיחזור בקבוקים
  - הליכה
  - תחנות תל-אופן
  - מיחזור בקבוקים סוללות נייר
- שבילי אופניים

מפת קיימות שכונתית בצרון - דמת ישראל. תוצר של שיתוף פעולה בין תושבים בקורס הכשרת מנהיגות לבין הרשות המקומית.

2.1 התארגנות שכונתית מיפוי המצב הקיים

מיפוי המצב הקיים // התאמת "סל פרויקטים עירוניים" // הקמת שולחן עגול עירייה // פיתוח והכשרת מנהיגות מקומית // אירוע השקה שכונתי

תוצר שלב 2.1
מפת קיימות שכונתית
תרגום המיפוי למפה
שמציגה את מוקדי
הקיימות בשכונה, קיימים
ופוטנציאלים, כולל מוקדי
שכונתיים, חברתיים
ועסקיים

חלק 2

זיהוי הכוחות הפועלים בשכונה ובעלי העניין:

המגזר הציבורי - מיפוי כל מוסדות ציבור הקיימים ומתן השירותים הניתנים בכל מוסד, כולל מוסדות חינוך, תרבות, בריאות ועוד.

המגזר השלישי - מיפוי ההתארגנויות המקומיות הכוללת ועדי שכונות, קבוצות פעילים, עמותות מקומיות, תנועות נוער,

המגזר הפרטי - מיפוי כל העסקים הפרטיים בשכונה, זיהוי מרכזי המסחר והשירותים המוצעים החל ממכולת, בנקים, חנויות, מקומות בילוי ועוד.

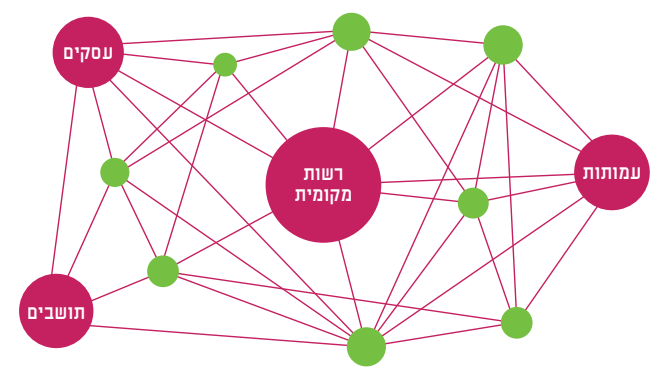
מיפוי בעלי העניין
הוספת תרשים של עיבוי רשת

בתהליך שכונה מקיימת נועד שלב מיפוי המצב הקיים לזהות בעיקר את המשאבים הקיימים: פיזיים, חברתיים, קהילתיים, סביבתיים וכלכליים. המשאבים הקיימים הם הבסיס לתהליך ולהקמת השולחן העגול. המידע נאסף ממקורות שכונתיים, מקומיים ועירוניים.

מיפוי המצב הקיים כולל שני חלקים:

חלק 1

בניית תעודת זהות ואפיון פיזי של השכונה

2.2 התארגנות שכונתית התאמת "סל פרויקטים עירוני"

מיפוי המצב הקיים // התאמת "סל פרויקטים עירוני" // הקמת שולחן עגול עירייה // פיתוח והכשרת מנהיגות מקומית // אירוע השקה שכונתי

שהופנו ממילא לקידום פרויקטים שונים בשכונה) וניתן להפנות אותם לשכונה. הטבלה הבאה מציגה דוגמאות בכל אחד מעשרה תחומי "חיים בעולם אחד".

תהליך **שכונה מקיימת** הוא הזמנה של הרשות המקומית לקהילה לצאת לפעולה משותפת ולהתחיל ברוח חיובית תוך יצירת יחסי אמון. חשוב שבשלב זה הרשות תגדיר את סל המשאבים שאפשר להעמיד לרשות השכונה. סל משאבי הקיימות יכולול את כל המהלכים והפעולות שכבר קיימים בסל העירוני (תקציבים

התקנת חסכמים במוסדות הציבור | התקנת ברזיות לעידוד שתיית מי ברז | גינון חסכוני במים | איסוף מי מזגנים וגשמים בבתי ספר | טיפול בצנרות למניעת דליפות ואובדן מים

נטיעת עצים במרחב הציבורי | צמצום ריסוס או מעבר להדברה ביולוגית | עידוד, הקמה ותחזוקה של גינות קהילתיות | סקר שטחים פתוחים וטבע עירוני

שילוט אתרים בשכונה | שימור מבנים (מח' שימור) | אימוץ אתר | פעילויות במרכזים קהילתיים | הכשרת רכזים שכונתיים לרכזי קיימות

רישוי עסקים ירוק/מקיים | כלכלה מקומית - בחינת עסקים מקומיים ביחס לתקנים ותקנות | מכרטיס תושב העיר לכרטיס תושב או שכונה, דוגמת כרטיס "דיגיתל"

סדנות מזון בריא | מרכזי כושר | סקר שביעות רצון

התייעלות אנרגטית במוסדות ציבור | תאורת רחוב | תאים פוטולטאים על גגות מבני ציבור | הנגשת מידע לתושב בנושא סקרי אנרגיה

מרכזי מחזור שכונתיים | קומפוסטרים במוסדות ציבור | הפרדה במקור | סיוע בקידום חנות יד שניה (מלב"י)

עמדות השכרת וחניות אופניים | שבילי הליכה ואופניים | הליכה ורכיבה בטוחה לבתי ספר | יום אופניים - אירוע שנתי שכונתי | מפות הליכה ורכיבה (הגברת מודעות)

חידושו רחובות ותשתיות | שיפוץ מבני ציבור | הנגשת מידע - מרכז הדגמה

הסמכת בתי הספר והגנים למוסדות ירוקים | שת"פ עם תנועות הנוער - מחנה קיץ מקיים | מפות ושילוט

2.3 התארגנות שכונתית

הקמת שולחן עגול עירייה

קהילה - מגזר פרטי

מיפוי המצב הקיים // התאמת "סל פרויקטים עירוניים" // הקמת שולחן עגול עירייה // פיתוח והכשרת מנהיגות מקומית // אירוע השקה שכונתי

תקשורת, הסברה והפצה
 תהליך שכונה מקיימת הוא תהליך משותף לכל בעלי העניין, ולכן חשוב להפיץ כבר מתחילתו מידע שוטף על ההחלטה ומשמעותה, על ההתקדמות, הממצאים וכו'. כדאי להקים אתר אינטרנט ייעודי לתהליך וללוות אותו בפרסום חוצות ובהפצה שוטפת של מידע, כולל דיוור לתושבים, שילוט בעירייה, במוסדות השכונה וכדומה.

- בירור אפשרויות מימון כלכלי של הפרויקטים השונים
  - הצפת האינטרסים המשותפים והשונים ומניעת התנגדויות עתידיות
  - פיתוח מעורבות רגשית מחייבת להצלחתו של התהליך
- השולחן העגול יבנה את תכנית העבודה בשלבים בהתאם למתווה הכללי.

כינוס כל בעלי העניין לתכנון משותף הוא שלב קריטי בקידום התהליך, השולחן העגול יהפוך לציר הפעולה של התהליך במטרה להביא ל:

- היכרות הדדית ורישות
- פיתוח שיתוף פעולה בין מגזרי
- הרחבת המיפוי, כולל מה בסמכות מי וחלוקת תפקידים ברורה
- קביעת סדרי עדיפויות לפרויקטים השונים

דוגמה ליצירת לוגו לצוות עבודה קהילתי - "צוות ברוקלין ירוק"

2.4 התארגנות שכונתית

פיתוח והכשרת מנהיגות מקומית

2.4.1 הכשרת מנהיגות מקומית - יצירת שפה משותפת

מיפוי המצב הקיים // התאמת "סל פרויקטים עירוניים" // הקמת שולחן עגול עירייה // פיתוח והכשרת מנהיגות מקומית // אירוע השקה שכונתי

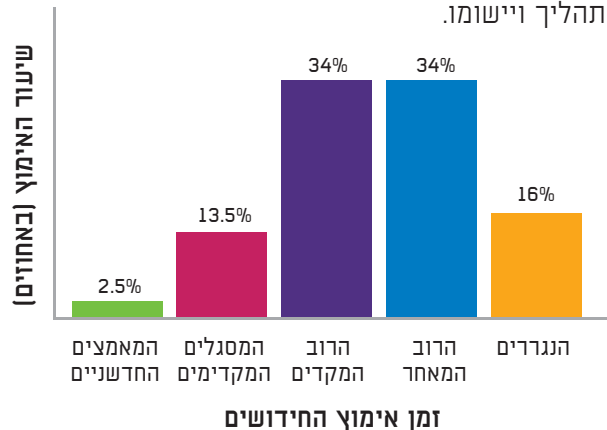
מנהיגות מקומית מתפתחת במקום שבו יש נקודות מפגש, אווירה קהילתית ותחושת שייכות. אווירה כזאת מתבטאת בפעילות אזרחית מגוונת: ועדי הורים, בתי כנסת פעילים, גינות קהילתיות, ארגונים מקומיים, מתנדבים וכמובן בוועד השכונה.

כבר בשלב המיפוי יש לזהות את מוקדי המנהיגות המקומיים ולאתר את המובילים:

סוכני שינוי הם אותם אנשים שיהיו הראשונים לאמץ את השינוי, הם יובילו אחריהם את יתר האנשים, ולכן חשוב ביותר לאתר ולחבר אותם לתהליך ולבנות אותם כמנהיגות מובילה. על פי מודל ה"פיעפוע", סוכני השינוי בדרך כלל מהווים כ-15% מהאוכלוסייה.

הצלחתה או כישלונה של התכנית תלויה בגיוסם של סוכני השינוי והכשרתם להפוך למנהיגים מקומיים ובאנשים שלוקחים אחריות על התהליך ויישומו.

2.4 התארגנות שכונתית פיתוח והכשרת מנהיגות מקומית

2.4.2 פיתוח מנהיגות מקומית לשינוי

מיפוי המצב הקיים // התאמת "סל פרויקטים עירוניים" // הקמת שולחן עגול עירייה // פיתוח והכשרת מנהיגות מקומית // אירוע השקה שכונתי

המחויבות להצלחתו של התהליך.
נספח ו' מציג הצעה לתכנית הכשרה למנהיגות מקומית.
 השאיפה היא שבוגרי הקורס יארגנו את אירוע ההשקה השכונתי למתווה הפיכת השכונה למקיימת.

תכנית ההכשרה נועדה בראש ובראשונה לייצר את השותפות השכונתית-עירונית שהיא לב תהליך שכונה מקיימת, שותפות כזאת תתגבש באמצעות פיתוח שפה, עולם מושגים והרגלי עבודה משותפים. ההכשרה היא גם הזדמנות מצוינת להרחיב את מעגלי התמיכה בתהליך בתוך השכונה. כדאי לפתוח את ההרשמה לטבעת השנייה של המנהיגות השכונתית וכך לחזק את מעמדו המקומי של התהליך.

תכנית ההכשרה בנויה על שלושה צירים:

- קישור לסיפור העולמי - חיבור לדילמות ולסוגיות הגלובליות והיכרות עם דוגמאות מן העולם
- היכרות עם הסיפור המקומי - הסתכלות דרך משקפי קיימות על השכונה: המשאבים, המפגעים, ההזדמנויות והבעיות
- התכנסות לפעולה - רכישת כלים לקידום פעולה מקומית

רצוי לקיים את סדנת ההכשרה במקביל להתנעת הפרויקט בשכונה. מומלץ להמשיך לקיים סדנות והכשרות במידת הצורך בהמשך התהליך.

לתהליך הלמידה וההכשרה יש יכולת העצמה, העשרה וחיזוק

תכנית ההכשרה

2.5 התארגנות שכונתית אירוע השקה שכונתי

מיפוי המצב הקיים // התאמת "סל פרויקטים עירוני" // הקמת שולחן עגול עירייה // פיתוח והכשרת מנהיגות מקומית // אירוע השקה שכונתי

מרכיבי האירוע

- הצגת תהליך שכונה מקיימת על ידי ראש העיר או נציגו
- הצגת סל שכונה מקיימת
- סרטון או מצגת על עקרונות הקיימות השכונתית ודוגמאות מן העולם
- פעילויות הנאה: משחקים, סדנות לתושבים, יריד מטעמים שכונתי, יריד אמנים מקומיים
- פעילויות הנעה: סדנות תכנון, גיוס לצוותי עבודה ולמשימות
- חלוקה של פריט זהות: סטיקר, סל, מתלה, מדבקה
- תצוגה של פעילויות והתארגנויות שכונתיות
- לזמן נציג משכונה מקיימת לחלוק בניסיונו

מפגש זה יאורגן על ידי צוות משימה של השולחן העגול ויפנה לכלל הקהילה.

במפגש הפתיחה יוצגו 10 עקרונות הפעולה של שכונה מקיימת והרקע לקיימות שכונתית. רצוי לאפשר לנציגי הגופים השותפים לסקור בקצרה את פעילותם בשכונה ולנצל את המפגש לניסוח החזון השכונתי לקיימות. אירוע ההשקה הוא מנוף מרכזי לתהליך השכונתי, זו הזדמנות לגייס תומכים וסוכני שינוי, לשתף את כלל הציבור ולהעביר את התחושה שתהליך שכונה מקיימת מביא לקהילה הנעה והנאה.

במפגש ההשקה יציג הצוות העירוני (נציגי העירייה) את סל הפרויקטים העירוני לשכונה על כל מרכיביו ומובן שהמתכיל השכונתי יציג את עצמו לציבור.

להלן פירוט המרכיבים שרצוי לכלול באירוע ההשקה:

מטרות:

- יצירת עניין ושותפות קהילתית
- הנעה לפעולה
- המרצת רשתות וארגונים מקומיים
- היכרות עם הסוגיות
- חיזוק ההווי והשייכות השכונתית
- בילוי

3. תכנון משותף

שותפות בפועל

גיבוש תכנית פעולה שכונתית // מיסוד מנגנוני המשך // פירות נמוכים ונקודת מינוף // בית שכונתי

קישור ורישות - חשוב לקשר את מרב הפעילות הקהילתית לתהליך, אפשר להשתמש בסמל שכונה מקיימת בפרסומים, התכתבויות וכו'.

נוכחות פיזית - חשוב ביותר לבסס את הנוכחות הפיזית של התהליך על ידי יצירת מקום שבו אפשר לקבל מידע, עדכונים וכו' (תיאור בהמשך).

אתגר שכונתי

בפרק זמן נתון (שבוע, חודש) מכריזים על אתגר שכונתי - מבצע לקידום התנהלות מקיימת בתחום מסוים - למשל התייעלות אנרגטית: חודש של החלפת נורות. בכל מוסדות הקהילה מקדמים את האתגר, במרכז המסחרי ובאמצעות שילוט במרחב הציבורי.

בשלב זה תהליך שכונה מקיימת מתבסס כישות שכונתית, יש לו פנים, כתובת, נוכחות בשטח וסדרה של פעילויות. חשוב מאוד לשמור על רציפות ונוכחות בשלב זה, למרות היות חלק גדול מהפעילות עדיין בתכנון. התוצר המרכזי לשלב זה היא תכנית הפעולה לשכונה מקיימת. מהלך בניית התכנית מפורט בהמשך.

יצירת מומנטום - אחרי אירוע ההשקה חשוב לשמר את העניין שנוצר, למשל על ידי השקת מבצעים חודשיים, קידום יחסי ציבור וחשיפה תקשורתית של השכונה, עריכת סיורים בשכונה, ייזום ביקורים של נבחרי ציבור, נציגי ממשל וידוענים.

מנגנונים - חשוב לחזק את המנגנונים הקיימים כאמצעי לקידום הקיימות השכונתית: השולחן העגול, ועד השכונה, ועדי הורים, הנהלת המרכז הקהילתי, הנהלות מוסדות ציבור נוספים.

10 עקרונות - להרגיל את השכונה להתייחס ל-10 העקרונות בחיים השוטפים, על ידי חשיפה ונוכחות במוסדות הקהילתיים, במרחב הפיזי והאינטרנטי.

3.1 תכנון משותף גיבוש תכנית פעולה שכונתית

גיבוש תכנית פעולה שכונתית // מיסוד מנגנוני המשך // פידות נמוכים ונקודת מינוף // בית שכונתי

זו ההזדמנות לרתום את הציבור ואת בעלי העניין, ולשלב בין יכולותיהם ותרומותיהם של בעלי עניין שונים למען עשייה משותפת. תכנית הפעולה היא מסגרת לעבודה המשותפת, כלי להנחיה ולהנעת השותפות, וכזאת עליה לכלול את המרכיבים והשלבים שלהלן:

גיבוש תכנית הפעולה הוא אבן היסוד בתהליך השכונה המקיימת. כאן נבנית השותפות השכונתית בפעם הראשונה על ידי יצירה משותפת, חלוקת סמכות ואחריות.

כל הפעילות הקודמת - הקמת השולחן העגול, הכנת המפה השכונתית, ביסוס המעמד השכונתי ליוזמה - אינם אלא הכנה לתהליך כינונה של תכנית פעולה אפקטיבית בת-ביצוע.

תכנית הפעולה

שלב	שלבים	מרכיבים
א	הגדרה של תהליך תכנון הפעולה	חזון קהילתי לשכונה מקיימת
ב	גיבוש חזון הקהילה	מטרות ל-10 תחומי עולם אחד
ג	גיבוש מטרות ויעדים	יעדים לשנה הקרובה
ד	הקמת צוותי עבודה נושאים	תיאור של שותפויות מפתח
ה	בניית לוח זמנים	הגדרת המנגנונים שיאפשרו יישום התכנית
ו	פיתוח מסגרת כוללת ליישום	
ז	הצגת התכנית להערות והערכה	
ח	קביעת מנגנון למשוב והערכה	

3.2 תכנון משותף מיסוד מנגנוני המשך

גיבוש תכנית פעולה שכונתית // מיסוד מנגנוני המשך // פירות נמוכים ונקודת מינוף // בית שכונתי

ועדות קיימות - הקמת ועדות לקידום הקיימות השכונתית בתוך מסגרות קיימות כמו: ועד הורים, הנהלת המרכז הקהילתי, בתי הכנסת, תנועות הנוער. גם לוועדות אלו רצוי לאמץ את המאפיינים המפורטים לעיל.

הצלחתה של התכנית תלויה ביכולתה לייצר מנגנונים מתמשכים לקידום קיימות ושותפות קהילתית. להלן פירוט המנגנונים שניתן לפתח, אלו שמסומנים בכוכבית הם חיוניים.

צוות פעולה שכונה מקיימת עירוני - הליווי ותמיכת העירייה לתהליך השכונתי חייב להתמקם במנגנונים העירוניים השוטפים: מינהלת הרובע, תכניות עבודה, דיווחים להנהלה וכדומה. הצוות שהוקם להתנעת התהליך חייב בשלב זה לייצר מסגרת להמשך נוכחות במנגנונים העירוניים התקציביים, התכנוניים והתפעוליים.

השולחן העגול השכונתי הוא ציר חיוני ליצירת מנגנונים מתמשכים, בשלב זה הוא צריך לפעול כבר כמנגנון מתמשך שיכלול את המאפיינים האלו:

- רכז קבוע
- חלוקת תפקידים ואחריות
- מסגרת מפגשים קבועה מראש - לפחות מפגש חודשי
- אתר אינטרנט שמפרסם את לוחות הזמנים, סדרי היום והפרוטוקולים
- תכנית עבודה שנתית
- מערכת לוגיסטית תומכת

3.3 תכנון משותף פירות נמוכים ונקודת מינוף

גיבוש תכנית פעולה שכונתית // מיסוד מנגנוני המשך // פירות נמוכים ונקודת מינוף // בית שכונתי

- אף שרוב הפעילות בשלב זה של התהליך היא עדיין פעילות תכנונית חשוב לייצר תחושה של עשייה ושל הצלחה. נקודות המינוף והפירות הנמוכים נועדו בדיוק לשם כך, לייצר עובדות בשטח, להראות בצורה מוחשית ונעימה את הרעיונות של קיימות. להלן הרחבה של העשייה בשלב זה.
- "פירות נמוכים" הנם פרויקטים שאפשר להוציא לפועל בטווח זמן יחסית קצר, ללא תקציבים גדולים ולקבל תוצאות מהירות. מטרתם לייצר הצלחות, לשמר את רוח העשייה של המשתתפים ולגייס תושבים ועובדי עירייה נוספים למהלך. חשוב לזכור שתהליך ההתייעצות וזיהוי הפירות הנמוכים, חשוב לא פחות מהביצוע עצמו, ומשמש כמינוף לתהליך הכולל וליצירת תחושת גאווה ושייכות. **להלן מספר הצעות שיכולות לשמש כדוגמה:**
- הפיכת שצ"פים למוקדים קהילתיים
- עידוד אנשים לשתות מי ברו במקום מים מינרלים
- העלאת מודעות הציבור לתזונה נבונה או למניעת עישון
- שיקום אתר נטוש או מוזנח סביבתי
- עידוד 'אוטובוס הליכה' לבתי ספר - קו 11
- הקמת חנות יד שנייה
- הקמת שוק איכרים, עידוד הקמת קואופרטיבים לצרכנות מקומית
- הקמת קומפוסט בבנייני מגורים
- השמשת ציוד והעברתו לנזקקים
- גגות ירוקים במבני ציבור
- תו עסקים מקומיים
- הקמת סירת אופניים ירוקה בשכונה
- קמפיין לצמצום השימוש בשקיות ניילון בשכונה
- תמרוץ עובדי העירייה להגיע למקומות העבודה בתחבורה ציבורית או ב- carpooling / car sharing.
- פעילויות מיידיות לצמצום צריכת החשמל במוסדות העירייה - כוונן מזגנים לטמפרטורה ממוצעת, כיבוי אורות וצגי מחשב בסוף יום עבודה וכיו"ב
- קידום בריאות - מפגשי תושבים לשם העלאת הידע והמודעות למצבי בריאות וחולי ודרכי ההתמודדות אתם, בשיתוף קופות החולים או בתי החולים באזור
- מעבר לחומרי ניקוי אקולוגיים בבתי הספר ומוסדות העירייה.
- עידוד פעילות גופנית - "שכונה פעילה"
- מפעל הזנת ירקות במוסדות החינוך העירוניים, המשולב בגידול מקומי של הירקות
- שיפוץ והקמת גינות בבניין מגורים עם התושבים
- השכרת ספרי לימוד
- מרכז מידע לתושב
- אתר אינטרנט דינמי ושקוף
- הקמת אתר טבע עירוני
- טיפול בגזם שכונתי

3.4 תכנון משותף בית שכונתי מרכז קהילתי מקיים לדוגמה

גיבוש תכנית פעולה שכונתית // מיסוד מנגנוני המשך // פירות נמוכים ונקודת מינוף // בית שכונתי

רצוי למקם את המרכז לקיימות במוסדות שכונתיים קיימים שכבר מזוהים ככתובות קהילתיות, כמו: ספרייה מקומית, מרכז קהילתי, קופת חולים, מרכז מסחרי, בית ספר.

לתושבי העיר לקידום הקיימות בשכונה

- הצגה שוטפת של תכניות בינוי ופיתוח עירוניות
- הרצאות וכנסים
- סדנות מעשיות: גינון אורגני בעיר, שימור אנרגיה בבית, נהיגה חוסכת דלק, רכיבה עירונית
- ייעוץ והדרכה בשיפוץ ירוק של בניין, צמצום פסולת ברמת הפרט, נושאי בריאות וסביבה
- סיורים באזור
- השכרת מדי חשמל ומצלמות תרמיות
- ספרייה ומרכז מידע בנושאי סביבה

המרכז לקיימות שכונתית ישמש כמרכז מידע לתושבים. כאן הם יוכלו ללמוד ברמה הפרקטית כיצד לנהל אורח חיים מקיים בעיר, מה קורה בעולם בנושאים הללו, אילו כלים ועזרים עומדים לרשותם יחד עם היכרות עם תושבים אחרים המעוניינים לקדם נושאים אלו בעיר. "הבית הירוק השכונתי" יהווה דוגמה לשיפוץ מבנה על פי תקני הבנייה הירוקה, אפשר יהיה ללמוד גם תוך תהליך השיפוץ על הצללות, שימור מים ואנרגיה, איטום, שילוב צמחייה ועוד.

"המרכז לקיימות שכונתית" יציע מגוון שירותים וכלים

3.4 תכנון משותף בית שכונתי המרכז לקיימות, בריסטול, אנגליה

גיבוש תכנית פעולה שכונתית // מיסוד מנגנוני המשך // פידות נמוכים ונקודת מינוף // בית שכונתי

- קהילה - Community
- מיחזור - Recycling
- סביבה - Environmental
- פעולה - Action
- אימון - Training
- חינוך - Education

⤴ קהילה מקיימת ניו-יורק
תושבים משתתפים בהקמה
של מרכז סולארי קהילתי
בניו יורק, ארה"ב
www.solar1.org

⤴ מרכז קיימות
והדגמה לבית אקולוגי,
בריסטול, אנגליה
bristoljpg.co.uk

⤴ גג ירוק במרכז
קהילתי בברצלונה, ספרד
inhabitat.com

⤴ הדמייה למרכז קיימות
קהילתי חדש בניו-יורק
שנמצא בהקמה solar 2
www.solar1.org

4. פעולה

מתכנון לפעולה שוטפת

יישום תכניות פעולה // הרחבת מעגלים // יישום מנגנון ניהול משותף // מעקב קבוע ליישום ולקיימות שכונתית

שלב התכנון ושלב הפעולה אינם בהכרח עוקבים, חלקים ופעילויות יקודמו במקביל משלב התכנון ואילך. הצלחת התכנית אינה תלויה בהכרח בהצלחת הפעולות, אלא בעיקר ביכולת לשמר את הרוח שנוצרה ולהמשיך לתמוך במנגנונים השכונתיים, בתחזוקה ובניהול השוטף.

שלב זה הוא למעשה התחלתו של תהליך ספירלי, או ליתר דיוק של אורח חיים מקיים בשכונה - הקיימות הופכת ליום-יום. לשם כך יש צורך לנהל מעקב מתמשך ולבחון כיצד אנחנו מתקדמים לקראת היעד שבנינו ולקראת עולם מקיים.

כדאי לקבוע אירוע קיימות שנתי או אפילו חצי שנתי. אירוע כזה עוזר למסד את הקיימות השכונתית ומבטיח המשכיות ועניין. כדאי למסד את האירוע ביום בעל משמעות סביבתית: יום כדור הארץ, שבוע אהבה לסביבה, ט"ו בשבט, אחד משלושת הרגלים.

**אירוע
קיימות
שנתי**

4.1 פעולה

יישום תכניות פעולה

פיתוח תכניות עבודה וקידום הצלחות מקומיות

יישום תכניות פעולה // הרחבת מעגלים // יישום מנגנון ניהול משותף // מעקב קבוע ליישום ולקיימות שכונתית

בעיקרו שלב היישום הוא תכלית התהליך, ועל פיו תימדד ההצלחה, לכן כדאי לשים לב לנקודות אלו:

- מקורות המימון לפעולה מוגדרים וסגורים לפני היציאה ליישום
- כוח האדם המעורב שותף ומגויס למהלך
- נוצר קשר עם השותפים וכלל הנוגעים בתחום הפעולה
- בוצע מיפוי מתנגדים והתנגדויות ונערכה תכנית לטיפול בהתנגדויות
- לוחות הזמנים ברורים ומקובלים על השותפים
- הוגדרו מסגרת ואחראי על תקשורת ושקיפות
- הפעולה כוללת נקודות הנאה ושיתוף הציבור הרחב

בשלב זה מתורגמת תכנית הפעולה השכונתית לתכניות עבודה לפעולות שנבחרו ותכניות העבודה יוצאות לדרך. תמיכה וליווי של קבוצות הפעולה בפרויקטים השונים תבטיח הצלחה מקומית חיובית. בשלב היישום יש להשיג את מלוא התמיכה והפנמת התכניות במחלקות העירייה הרלוונטיות, ניהול וארגון של צוותי העבודה ובניית ממשקי עבודה בין המעורבים. תכניות הפעולה חייבות לקבל ביטוי בתכניות העבודה העירוניות ובתקציב העירוני. שלב זה גם כולל עבודה עם גופים חיצוניים רלוונטיים כגון משרדי ממשלה, ארגונים מסייעים ושכונות שכנות.

4.2 פעולה הרחבת המעגלים

משתתפי קורס מנהיגות
מקומית בבצרון רמת
ישראל בתרגיל המדגים
את האופן בו רשת בעלת
קשרים רבים יותר בין כל
הגורמים חסינה וחזקה יותר

יישום תכניות פעולה // הרחבת מעגלים // יישום מנגנון ניהול משותף // מעקב קבוע ליישום ולקיימות שכונתית

שכונה מקיימת היא תכנית קהילתית שתשיג את מטרותיה רק אם הקהילה תאמץ אותה כמתווה לאורח חיים. לכן יש חשיבות עליונה להרחבת מעגלי התושבים המתגייסים לתהליך. השותפים אינם מובנים מאליהם, יש צורך לחבר אותם לפעולה, להכשירם ולייצר שפה משותפת איתם, וכמובן לאפשר להם להתבטא.

המרחב הקהילתי מייצר נקודות מפגש רבות שסביבן אפשר להתכנס ולבנות שפה משותפת ומתוכה - שיתופי פעולה. להלן חלק מהפלטפורמות הקהילתיות שיכולות לאפשר הרחבת מעגלים:

- **תזונה בריאה ומקיימת**
קואופרטיב מזון, גינה קהילתית, נשים מבשלות
- **גינה קהילתית**
החברה להגנת הטבע, תנועות נוער, תושבים ותיקים
- **כלכלה מקומית**
צרכנים, סוחרים, ספקים, יצרנים, אמנים, מט"י, עושים עסק
- **חנות יד שנייה**
תורמים, מפעילים, צרכנים
- **תו לעסקים מקומיים מקיימים**
דישוי עסקים, סוחרים מקומיים
- **בנייה ירוקה**
בעלי מקצוע מקומיים, בעלי דירות, אנשי סביבה, ספקים

4.3 פעולה יישום מנגנון ניהול משותף

יישום תכניות פעולה // הרחבת מעגלים // יישום מנגנון ניהול משותף // מעקב קבוע ליישום ולקיימות שכונתית

ההמשכיות וההטמעה של תהליך שכונה מקיימת תלויה ביצירת מנגנון ניהול קבוע המבוסס על עקרונות התהליך: שותפות, אחריות ודוגמה מאתגרת.

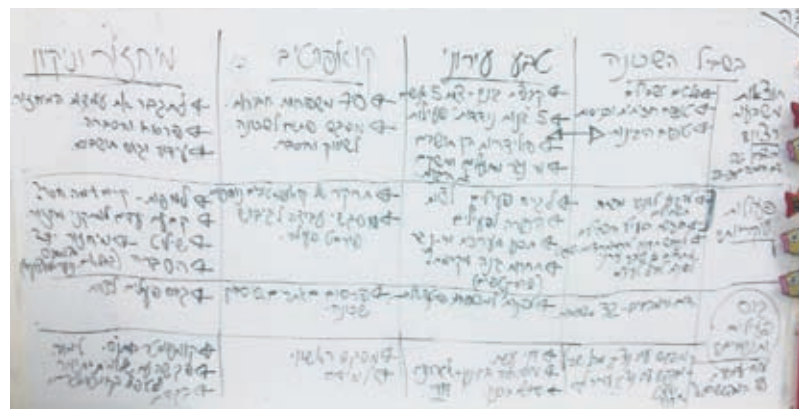
מומלץ ביותר לבנות תפקיד ברור של מנהל/רכז קיימות שכונתית, כדאי לפתח את התפקיד הזה במסגרת העירונית ולספק תמיכה שוטפת, הדרכה והעשרה.

4.4 פעולה מעקב קבוע ליישום ולקיימות שכונתית

יישום תכניות פעולה // הרחבת מעגלים // יישום מנגנון ניהול משותף // מעקב קבוע ליישום ולקיימות שכונתית

- **מעקב והערכה יעילים של התהליך יכללו 4 מרכיבים עיקריים:**
- מיסוד מערכת שתאפשר לבעלי העניין לדווח זה לזה על הפעולות שנעשות לקידום תכנית הפעולה
- פיתוח כלים, שיטות ומדדים, אשר יאפשרו לאמוד את ביצועיה של הקהילה מבחינת מימוש מטרות התכנית
- ביצוע סקירה וניתוח תקופתיים מקיפים, אשר יאפשרו בחינת התנאים והתקדמות הביצועים המקומיים ביחס ללאומיים ולעולמיים
- מיסוד מנגנון שיאפשר לעדכן את התושבים המקומיים ואת שאר בעלי העניין, כדי להבטיח כי התושבים יוכלו לפעול בקנה אחד עם המטרה של קידום קיימות שכונתית

חלק ג' מדריך לפעיל לקידום קיימות שכונתית

"נחשפתי לנושאים חדשים ולהיכרויות חדשות.
כל פרויקט חדש ויוזמה חדשה גרמה
להתרגשות כשיצאו לפועל"

סמדר כהן, מתאמת פיזית רובע מזרח,
תל־אביב-יפו

הנעה והנאה -

התגייסות תושבים אינה מובנת מאליה ולכן חייבים לשמור לאורך זמן על המוטיבציה הגבוהה, על מענה לצרכים ועל הנאה מהפעילות.

חלק ג של המתווה מציג מסגרת לתהליך שמגיע מלמטה או מהאמצע, ומבקש להניע את הרשות המקומית להוביל מהלך **לשכונה מקיימת**. תהליך שכונה מקיימת הוא בסיס לשותפויות פנים שכונתיות ופנים יישוביות. כדי שהתהליך יצליח חייבים לבנות שותפות שכונתית ולהרחיב אותה לשותפות עם הרשות המקומית. לעתים יצירת דיאלוג עם הרשות המקומית מהווה אתגר בפני עצמו, עם זאת חשוב לזכור שהצלחת המהלך תלויה ברתימת המנגנון העירוני לכך.

התהליך שהרשות המקומית מניעה ומובילה לקידום שכונה מקיימת מתרחש "מלמעלה למטה": הרשות בונה את השותפות עם התושבים, מקצה משאבים וכוח אדם. מכיוון שפעילות שכונתית היא מגוונת, דינמית ושונה ממקום למקום, צפויים מקומות שבהם התהליך יגיע מתוך השכונה על ידי פעילים מקומיים או מחוץ למערכת העירונית ביוזמת התארגנויות וארגונים חיצוניים.

ראשי פרקים לקידום תהליך שכונה מקיימת על ידי פעילים

שלושה מנופי הנעה לקיימות השכונתית מושגי יסוד

Bottom up / grassroots | "מלמטה למעלה"

התארגנות של פעילים ומנהיגות שטח להנעת תהליך ובניית שותפות עם העירייה. חוזקו של מהלך כזה טמון במוטיבציה של הפעילים ובהיכרות העמוקה שלהם עם הסוגיה והשטח. יש עם זאת גם חולשות לעבודה מלמטה, כמו שחיקה רבה של הפעילים שלרוב פועלים בהתנדבות, בעיות ארגון פנימיות, אינטרסים מגוונים וחוסר ניסיון.

NGO | "מהאמצע"

במקומות רבים פועלים ארגונים חוץ ממשלתיים לקידום הקיימות ואיכות החיים, למשל: החברה להגנת הטבע, גזינט, מרכז השל ואחרים. ארגונים אלה משפיעים על הפעילות הן כלפי מעלה והן בעבודה ישירה מול תושבי השכונה. הם מביאים איתם ידע מקצועי וניסיון אך לעתים הופכים למבצעים בפועל שעל גבם מונח כל התהליך.

Top down | "מלמעלה למטה"

בדרך פעולה זו הובלת השינוי מתחילה ברמת הרשות. במקרים אלה "מקבלי החלטות" מגבשים סדר יום ובונים מנגנונים להטמעתו. חוזקה של דרך זו נובע מהיכולת להקצות משאבים, להפעיל את הגורמים המקצועיים בעירייה ולקדם מדיניות. עם זאת, העברת הרעיון "מלמעלה" פעמים רבות נתפס כמנוכר, אינו תואם לצרכים המקומיים ומנותק מהשטח.

1. תהליך שכונה מקיימת על ידי פעילים

הקמת מטה הפעולה

הקמת מטה הפעולה // מיפוי מצב קיים // זיהוי וחיבור הגורם העירוני // כינוס שולחן שכונתי עגול
המשך התהליך המשותף על-פי המתווה המצורף בעמוד 24

על אגפיה השונים. כדאי לתת מקום מרכזי לתהליך השותפות ולהיעזר במנחי תהליך כדי להבטיח את איתנות השותפות וביסוסה לאורך זמן.

בניית מסה קריטית של פעילים מחויבים היא אחד האתגרים המרכזיים בדרך לשכונה מקיימת. למרות הפעילות שמתחילה פעמים רבות ביוזמת קומץ פעילים, חיוני לייצר קהילה רחבה להובלת המהלך. מטה הפעולה צריך לייצר את "הדבק" המחבר פעילים ותושבי שכונה נוספים.

תכנית עבודה - כדי להניע את המהלך יש להקים מנגנון כלשהו שמטרתו ליצור שכונה מקיימת. כאן יחברו יחד היזמים למהלך, הם יקימו מטה ויבנו תכנית עבודה. שלב זה חיוני. לעתים הוא מובן מאליו, ולעתים ההקמה בפועל של מטה הפעולה, גיבוש תכנית העבודה, היעדים ולוחות הזמנים - הופכים את הרעיון למשימה שנכנסת למהלך הביצוע.

עבודה בשותפויות - זהו הציר המרכזי של המהלך: יצירה ותחזוקה של שותפויות גם בשכונה וגם עם הרשות המקומית

2. תהליך שכונה מקיימת על ידי פעילים מיפוי מצב קיים

הקמת מטה הפעולה // מיפוי מצב קיים // זיהוי וחיבור הגורם העירוני // כינוס שולחן שכונתי עגול המשך התהליך המשותף על-פי המתווה המצורף בעמוד 24

המיפוי יכול גם את ההיבטים האלה:

- רקע היסטורי של השכונה
- נתונים דמוגרפיים
- היבטים פיזיים
- שירותים וארגונים הפועלים בקהילה
- דרכי תקשורת בשכונה
- מוקדי צריכת הזמן הפנוי
- נקודות החוזק בשכונה
- בעיות וצרכים המטרידים את התושבים

פירוט ראו בנספח מיפוי שכונתי

תוצר -
מפת קיימות שכונתית
תרגום הממצאים למפה
שמציגה את מוקדי
הקיימות בשכונה, קיימים
ופוטנציאלים.

הקמת מטה הפעולה ותהליך המיפוי הם השלבים הראשונים בתהליך הצומח מהשטח: המיפוי נועד לאתר את המשאבים והאתגרים המקומיים בשכונה. זיהוי הגורמים הפעילים בשכונה ומערכות היחסים ביניהם יאפשרו לבנות את השותפויות המקומיות ולייצר תהליך רחב ומשתף.

תהליך המיפוי יכול את כל מרכזי ההשפעה בשכונה, ערוצי התקשורת, מרכזי השירות והרווחה, עסקים מקומיים, מוסדות חינוך וקהילה, מוסדות דת וכו'.

3. תהליך שכונה מקיימת על ידי פעילים זיהוי וחיבור הגורם העירוני

הקמת מטה הפעולה // מיפוי מצב קיים // זיהוי וחיבור הגורם העירוני // כינוס שולחן שכונתי עגול
המשך התהליך המשותף על-פי המתווה המצורף בעמוד 24

הצלחתו של התהליך תלויה במידה מרובה בהפיכתו לתהליך עירוני, כלומר, לתהליך שבו הרשות המקומית היא שותפה מובילה. השותפות היא לב התהליך, ולכן טרם היציאה לפעילות ולעשייה ממשית יש צורך לאתר את גורמי הרשות שיכולים לשתף פעולה ולהניע את המהלך בתוך העירייה.

בניית הקשר עם הרשות המקומית יכול להיעשות בערוצים אלו:

ועדת איכות סביבה יישובית - ועדות איכות סביבה עירוניות הן ועדות חובה בכל רשות מקומית. הרכב החברים בוועדה יכול 6 חברי מועצה ושני נציגי ציבור. על הוועדה להמליץ על כיווני ההתפתחות העירוניים לשם חיזוק הפעילות. הצטרפות לוועדה העירונית כחברים יכולה להיות שלב מקדים לבניית הקשר עם הרשות המקומית.

מנהלת רבעים ושכונות - בעיריות רבות יש מינהלות רבעים שמטרתן לחזק את הקשר בין מוסדות העירייה לתושבי הרובע. היכרות עם מינהלת הרובע וגיוסה לטובת המהלך השכונתי יכולה לחזק את הקשר בין השניים.

תוצר -

כניסת גורמי הרשות המקומית למטה הפעולה והפיכת המהלך למהלך מוכר ומחובק על ידי הרשות. מכאן ממשיך המהלך על פי השלבים המתוארים בחלק ב של המתווה.

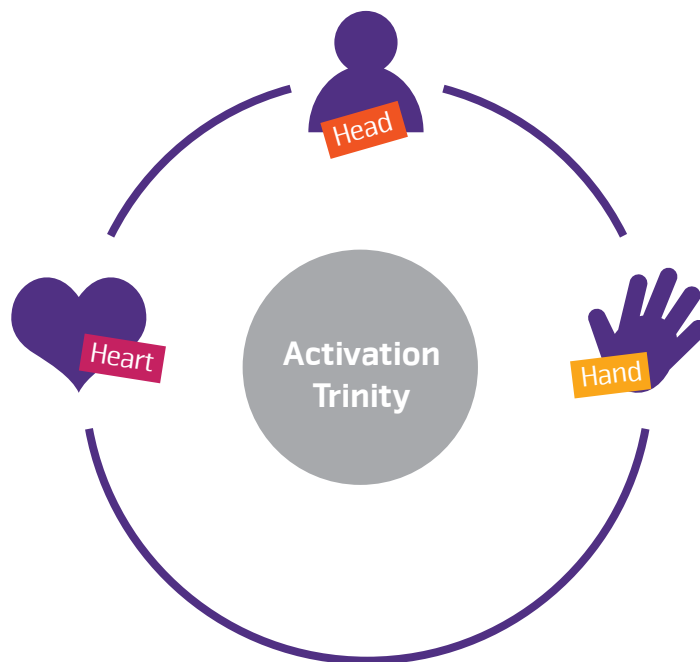
אגף איכות הסביבה / יחידה סביבתית - במסגרת פעילות היחידות הסביבתיות ואגף איכות הסביבה ישנם רכזי חינוך וקהילה. אחד מתפקידיהם הוא לקדם את התחום הקהילתי סביבתי, ואפשר לראות את האגף ואת היחידות הסביבתיות כגופים מקצועיים בעלי ידע רב.

חברי מועצה - חברי מועצה הם נציגי הציבור הנבחרים שמחזיקים בתיקים נושאים מטעם ראש הרשות. פנייה אל חבר מועצה יכולה לפתוח ערוץ תקשורת עם הרשות המקומית.

עובד קהילתי - לעובדים קהילתיים שכונתיים תפקיד חשוב במיפוי וחיבור תחומי פעילות שונים תוך סיוע לקבוצות אוכלוסייה שונות, מתן קורסים והכשרות למנהיגות קהילתית, בניית מענה לחסמים קהילתיים והנגשת המידע.

שיקום שכונות - שיקום שכונות הוא אגף במשרד השיכון הרואה את השכונה כיחידת הטיפול המתאימה ביותר לשיקום מפגעים פיזיים וחברתיים. בערים רבות משמשים מנהלי הפרויקט כזרוע המקשרת בין הרשות המקומית לקבוצות תושבים.

תהליך שכונה מקיימת - קיימות שכונתית, הוא מהלך לקידום קיימות תוך שותפות מקומית. האחד לא יתמשש ללא השני ושניהם לא יתאפשרו ללא ליווי ותמיכה של המוסדות העירוניים.

התהליך מבוסס על הנעה והנאה - שניהם קריטיים ושניהם מגבים האחד את השני.

עשרת העקרונות לקיימות שכונתית, אינם רק המלצה אלא הכוונה ליעדים מדידים שאליהם חייבים לשאוף ולהתקדם = פסולת, ס פחמן.

קידום קיימות מצריך שילוב של ידע, עשייה וחזון: יד, לב וראש.

חלק ד' נספחים

"תודה על ההזדמנות להכיר את
נושא הקיימות ולהתחיל לנסות
להפנים אותו ולהגביר את תחושת
השייכות לשכונה ולעיר."

נורית זלצמן, תושבת תל-אביב-יפו

נספח א'

תכנית הכשרה מוצעת למנהיגים מקומיים

מטרות ההכשרה

רכישת ידע בנושאים של פיתוח בר-קיימא ומהי שכונה מקיימת בניית שפה משותפת בין המשתתפים השונים, הקניית מיומנויות ביצירת שותפויות בקהילה ובעיר, קבלת כלים לבניית תכנית עבודה לקידום פרויקטים וקיימות מקומית.

תוצרים

פרויקטים אישיים או קבוצתיים במגוון נושאים סביבתיים חברתיים שיובילו לבניית חזון שכונתי ולחיזוק הקשר שבין התושבים לרשות (ראו נספח פירות נמוכים).

מפגש 1 - מבוא לקיימות

יחידת קיימות: סדנת היכרות, הרצאה על קיימות ומשבר האקלים. דיון - יציאה לפעולה.

מפגש 2 - המשך קיימות

יחידת קיימות: הרצאה בנושא קיימות וטביעת הרגל האקולוגית, תיאום ציפיות, הכנה לסיוור.

סיוור

יחידת חזון: הכרת נושאי סביבה וקיימות בשכונה. מפגש עם דילמות עירוניות ושכונתיות, פרויקטים חיוביים ונושאים לשיפור.

מפגש 3 - יחידת חזון

יחידת חזון: חזון שכונתי - הגדרת החזון שלנו.

מפגש 4 - המשך חזון

יחידת חזון: ניתוח אפשרויות הפעולה.

מפגש 5 - המשך חזון

יחידת חזון: סיעור מוחות ראשוני, פיתוח הרעיונות בקבוצות, בחירת פרויקטים.

מפגש 6 - יחידת פרויקטים

יחידת פרויקטים: מדדים לקיימות, שאלות בבניית הפרויקט, עבודה בקבוצות על הפרויקטים.

מפגש 7 - יחידת פרויקטים

יחידת פרויקטים: מענה לשאלות כלליות ומתן מידע, עבודה בקבוצות על פרויקטים, בחינה של בעיות וצרכים, הנחיות לקראת הצגת פרויקטים לכלל תושבי השכונה ונציגים עירוניים.

מפגש 8 - יחידת פרויקטים

יחידת פרויקטים: סיכום ומה הלאה - הצגה של הפרויקטים, הערות והארות עקרוניות על הפרויקטים.

נספח ב'

תכנון לפי מעגלים - כלי עזר למובילי קיימות להנעת פרויקט אפקטיבי

בנספח זה בנספח זה מוצגת כל עבודה שתהיה לעזור בעבור תושבים המעוניינים לקדם פרויקטים בשכונה.

בכל פרויקט שנרצה ליזום ולתכנן נהיה מעוניינים לזהות את המרכיבים הנחוצים לו ואת מיקומם הנכון כדי שיביאו למקסימום תועלת במינימום אנרגיה. תכנון לפי מעגלים, המשמש בתכנון מערכות מקיימות (פרמקלצ'ר), עוזר כאשר אנחנו שואלים את עצמנו שתי שאלות מרכזיות - מה תדירות השימוש בכל רכיב ומה התדירות ורמת התחזוקה שלו.

לפי מודל זה מעגל 0 מייצג את הבית שבו אנו גרים ושבנו נמקם את כל הרכיבים שבהם אנו משתמשים יום-יום או שדורשים את טיפולנו ברמה היומית, כגון המטבח והשירותים.

מעגל 1 מייצג את הגינה הביתית או את האדניות במקרה של דירה, בה נגדל לדוגמה ירקות, עץ לימון, ושם נציב את הקומפוסטר שלנו לשימוש בשאריות האורגניות מהמטבח. ככל שנעבור למעגלים רחוקים יותר תדירות השימוש ודרישות התחזוקה יפחתו, עד מעגל 5 שנועד לציין את שטחי הבר שאותם אנו משאירים ללא התערבות או מבקרים בהם לעתים רחוקות בלבד לשם קבלת השראה.

נספח זה מציג אדפטציה של המודל באופן שיסייע לתושבים מעוניינים ליזום פרויקטים מוצלחים שיתקיימו לאורך זמן תוך השגת מטרות הפרויקט ושמירה על חדוות היצירה של כל הלוקחים בהם חלק.

1. איתור פרויקטים וזיהוי רמת המעורבות בהם

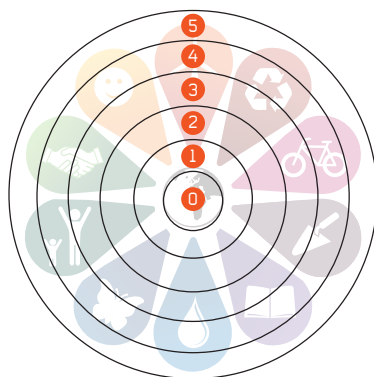
המודל הבא מאפשר לנו לזהות בעבור כל אחד מתחומי העשייה את הנושאים הבאים:

1. מרחק פיזי: איזה פרויקטים רצויים בסביבת מגורי?

מעגל 0 - מציין את הבית שלי, מעגל 1 - הגינה שלי, 2 - הבוסתן או חדר המדרגות בבניין, 3 - האזור הציבורי הנושק לבית שלי, 4 - שטחי הציבור כגון פרקים וגינות ציבוריות, 5 - שטחי הבר.

2. עניין אישי: באיזה פרויקטים אני רוצה לפעול כפעיל

בעבור כל נושא סמן לעצמך פרויקטים אפשריים כש-0 מציין פרויקט שאתה באופן אישי תרצה להיות הגורם המוביל שלו ו-5 מציין פרויקט שתתמוך בו אך לא תרצה לקחת בו חלק פעיל באופן אישי.

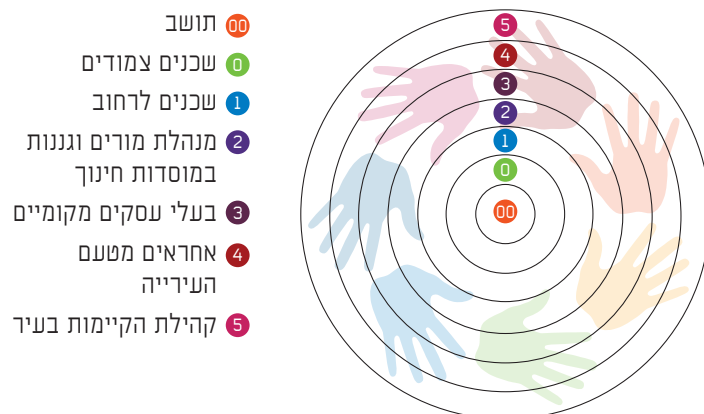
הכותב: **ברק בן-חנן**, תושב שכונת מעוז אביב, פעיל בגינה הקהילתית של מעוז אביב ופרויקטים ירוקים בשכונה ובעיר.

שותף ב"דרך היער" - עסק חברתי לתכנון, חינוך ויישום פרמקלצ'ר (קיימות מעשית). www.forestway.co.il

3. דמת המעורבות של מסגרות הפעולה האנושיות בפרויקט

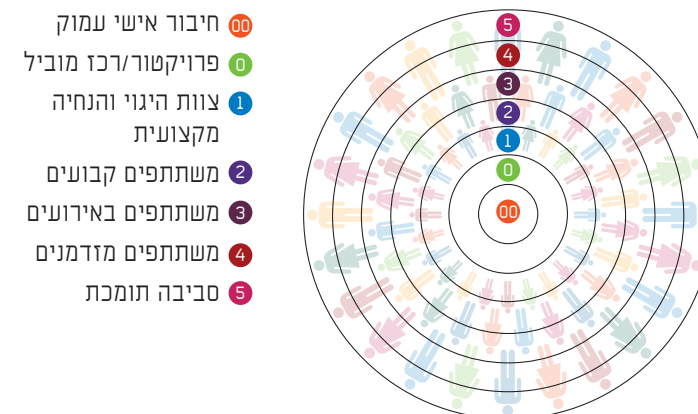
ישנם פרויקטים שמובילים התושבים, כגון, גינה קהילתית, וישנם פרויקטים שמובילה הרשות המקומית, כגון, סלילת שבילי אופניים. אולם בכל פרויקט נכון שתהיה מעורבות של כל הגורמים השכונתיים.

הכלי הבא עוזר לזהות ולמפות את מידת המעורבות הדרושה בפרויקט לכל מסגרת חברתית קיימת בשכונה, וכן לזהות מסגרות ושותפים פוטנציאליים שעלינו לקחת בחשבון בתכנון הפרויקט.

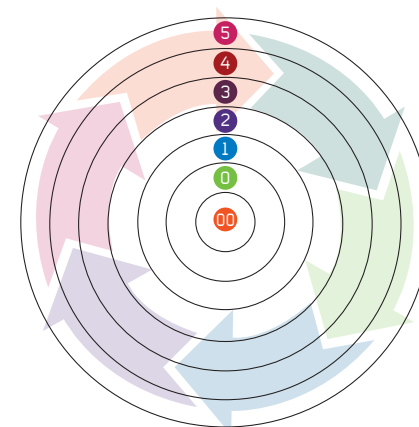
2. המעגלים האנושיים הדרושים לפרויקט מוצלח

לכל פרויקט מוצלח דרושים המרכיבים הבאים - פרויקטור מסוד המחובר באופן אישי לפרויקט ומוכן לקדמו באופן רציף ובראייה ארוכת טווח, סביבו ארבעה עד שמונה אנשים המשמשים כצוות היגוי ועוזרים להתוות את הכיוון הנכון לפעילות, קבוצת משתתפים הקבועים בפעילות השוטפת, משתתפים באירועים תקופתיים גדולים יותר, אנשים הלוקחים חלק פעיל באופן מזדמן, סביבה תומכת.

4. זיהוי המשאבים הדרושים לפרויקט

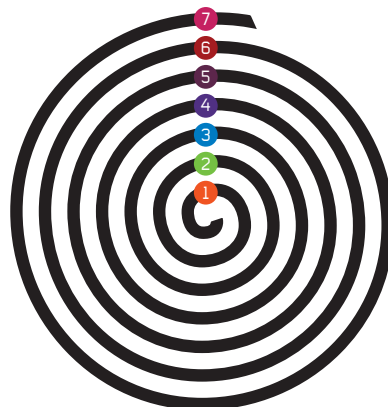
ברוב הפרויקטים שתרצו להוביל יידרשו משאבים שונים למען הצלחתו: רצון עז של מובילי הפרויקט, שיתוף פעולה של פעילים נוספים, תקציב וידע מקצועי, ולא פחות חשוב - גיבוי של השכונה ושל הרשות המקומית. לעתים כדאי יהיה לבחון שיתופי פעולה, גיוס משאבים ותמיכה מגופים הפועלים בכלל הארץ - כמוסדות אקדמיים - ואף בעולם. גם כאן יש לזהות עד כמה חשוב כל אחד מהם להצלחת הפרויקט ובהתאם לכך לתעדף ולתכנן את הפעולות לקידומו.

- 00 רצון
- 0 שיתוף פעולה
- 1 תקציב וידע מקצועי
- 2 גיבוי השכונה
- 3 גיבוי העירייה
- 4 תמיכה ברמת המדינה
- 5 תמיכה עולמית

5. תהליך תכנון מוצלח

מומלץ לראות את תהליך התכנון כתהליך מתמשך הנראה כספירלה - כל סיבוב בספירלת התכנון מביא אותנו לאותה נקודה אך ממקום מתקדם יותר הנסמך על הידע שצברנו בשלב הקודם. הקפדה על תהליך תכנון מלא עשויה לחסוך משאבים רבים ולהביא לתוצאות טובות ומקיימות יותר. בהצלחה!

- 1 הגדרת פרויקט
- 2 איסוף נתונים
- 3 ניתוח נתונים
- 4 קונספט
- 5 תכנון מפורט
- 6 ביצוע
- 7 תחזוקה ומשוב

עיריית תל־אביב-יפו
www.tel-aviv.gov.il

